CLASS : 12th (Sr. Secondary) **Code No. 205**

Series : SS/Annual-2023

रोल नं० | | | | | | | | | | |

SET : A

संस्कृत

SANSKRIT

ACADEMIC/OPEN

(Only for Fresh/Re-appear/Improvement/Additional Candidates)

*समय : **3** घंटे]* *[पूर्णांक : **80***

- *कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ **8** तथा प्रश्न **15** हैं।*
- *प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिये गये **कोड नम्बर** तथा **सेट** को छात्र उत्तर-पुस्तिका के मुख्य-पृष्ठ पर लिखें।*
- *कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।*

- *उत्तर-पुस्तिका के बीच में खाली पन्ना/पन्ने न छोड़ें।*
- *उत्तर-पुस्तिका के अतिरिक्त कोई अन्य शीट नहीं मिलेगी। अतः आवश्यकतानुसार ही लिखें और लिखा उत्तर न काटें।*
- *परीक्षार्थी अपना रोल नं० प्रश्न-पत्र पर अवश्य लिखें। रोल नं० के अतिरिक्त प्रश्न-पत्र पर अन्य कुछ भी न लिखें और वैकल्पिक प्रश्नों के उत्तरों पर किसी प्रकार का निशान न लगाएँ।*
- *कृपया प्रश्नों के उत्तर देने से पूर्व यह सुनिश्चित कर लें कि प्रश्न-पत्र पूर्ण व सही है, **परीक्षा के उपरान्त इस सम्बन्ध में कोई भी दावा स्वीकार नहीं किया जायेगा।***

सामान्य निर्देश :

(i) प्रत्येकं खण्डम् अधिकृत्य उत्तराणि एकस्मिन् स्थाने क्रमेण लेखनीयानि।

(ii) प्रश्नसंख्या प्रश्नपत्रानुसारम् अवश्यमेव लेखनीया।

(iii) श्रेष्ठाङ्कान् प्राप्तये सुवाच्यलेखोऽपेक्ष्यते।

खण्डः – 'क'

(अपठित-अवबोधनम्)

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा निम्नांकितप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतपूर्णवाक्येन लिखत -

कस्मिंश्चित् ग्रामे जयसुन्दरः नाम युवकः स्वपत्न्या सह वसति स्म। सः प्रतिदिनम् आखेटे रतः। सः वने विचरतः बहून् पशून् हतवान्। तस्य अनेन पशुहिंसाजन्येन कार्येण पत्नी नितरां खिन्ना अभवत्। सा धर्मपरायणा सुशीला च नारी आसीत्। तस्यै पतिकार्यं सर्वथा नारोचत। सा वारं वारं पशुहिंसाकार्यं त्यक्तुं तं बोधयति स्म-यत् एतत्कार्यं त्यक्त्वा पशवः रक्ष्यन्ताम् इति।

प्रश्ना :- $5 \times 2 = 10$

(क) जयसुन्दरः कया सह वसति स्म ?

(ख) जयसुन्दरः कस्मिन् कार्ये रतः ?

(ग) जयसुन्दरस्य पत्नी किमर्थं खिन्ना अभवत् ?

(घ) जयसुन्दरस्य पत्नी स्वपतिं बोधयितुं किमवदत् ?

(ङ) 'तस्यै' इति पदे का विभक्तिः अस्ति, किमर्थं च।

खण्डः – 'ख'

(रचनात्मकं-कार्यम्)

2. ***एकं*** लघुनिबन्धं संस्कृतभाषया रचयत - 6

(क) मम प्रियः कविः,

(ख) अनुशासनम्,

(ग) स्वामी विवेकानन्दः।

खण्डः – 'ग'

(संस्कृत-साहित्य-परिचयः)

3. महाकविकालिदासस्य ***अथवा*** श्रीभट्ट मथुरानाथशास्त्रिणः संक्षिप्तपरिचयं हिन्दीभाषया लिखत। 4

4. ईशावास्योपनिषद् ***अथवा*** पाषाणीकन्याग्रन्थस्य संक्षिप्तपरिचयं हिन्दीभाषया लिखत। 4

खण्डः – 'घ'

(छन्दोऽलङ्कार-परिचयः)

5. प्रदत्तछन्दस्सु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) अनुष्टुप्,

(ii) वंशस्थम्,

(iii) उपजातिः,

(iv) मन्दाक्रान्ता।

6. प्रदत्त-अलंकारेषु ***द्वयोः*** संस्कृतभाषया लक्षणम् उदाहरणं च लिखत – $2 \times 4 = 8$

(i) उपमा,

(ii) अर्थान्तरन्यासः,

(iii) अनुप्रासः

(iv) उत्प्रेक्षा।

खण्डः – 'ङ'

(अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्)

7. (क) कर्म ***अथवा*** अधिकरणकारकस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ख) स्वरसन्धेः ***अथवा*** अयादिसन्धेः परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

(ग) अव्ययीभाव ***अथवा*** द्विगुसमासस्य परिभाषां सोदाहरणं हिन्दीभाषया लिखत। 2

खण्डः – 'च'

(पठित-अवबोधनम्)

8. अधोलिखितगद्यांशस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) ततो राजावदत्, 'भो ब्राह्मण ! भवान् यज्ञदक्षिणाकालं व्यतिक्रम्य आगतः। मया सर्वोऽपि ब्राह्मणसमूहो दक्षिणया तोषितः। तर्हि त्वमेतेषां रत्नानां मध्ये यत्तुभ्यं रोचते तद्गृहाणेति।

अथवा

(ख) स्वकार्यं त्यक्त्वा अपरस्य सहकारस्तस्य परमधर्मः। स प्रतिमासं प्रथमदिवसे स्ववेतनस्य अर्धाधिकं भागं केरलं प्रेषयति स्म। तेनानुमीयते तस्य राज्येन सह अस्ति कश्चित् सम्पर्कः।

9. प्रदत्तश्लोकस्य सप्रसंगं सरलार्थं लिखत – 4

(क) असुर्या नाम ते लोका अन्धेन तमसाऽऽवृताः।

तास्ते प्रेत्याभिगच्छन्ति ये के चात्महनो जनाः।।

अथवा

(ख) सहसा विदधीत न क्रियामविवेकः परमापदां पदम्।

वृणते हि विमृश्यकारिणं गुणलुब्धाः स्वयमेव सम्पदः।।

10. प्रदत्तसूक्तिषु ***द्वयोः*** भावार्थं हिन्दीभाषया लिखत - $2 \times 2 = 4$

(क) अपरिणामोपशमो दारुणो लक्ष्मीमदः।

(ख) सुलभसौख्यमिदानीं बालत्वं भवति।

(ग) न हि कश्चित्क्षणमपि जातु तिष्ठत्यकर्मकृत्।

(घ) कोटीश्चतस्रो दश चाहर।

11. प्रदत्तगद्यांशं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत - $2 \times 1 = 2$

मयानुभूतमस्ति यदयं कुटिलः 'किन्तुः' नानादेशेषु नानारूपाणि सन्धार्य गुप्तं विचरति। यथैव लोकानां कार्यसिद्धेरवसरः समुपतिष्ठते तथैवायं प्रकटीभूय लोकानां कार्याणि यथावस्थितमवरुणाद्धि।

प्रश्नौ :-

(क) कः लोकानां कार्याणि अवरुणद्धि ?

(ख) 'यथैव' इत्यस्मिन् पदे कः सन्धिः ?

12. प्रदत्तश्लोकं पठित्वा अधः प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत - $2 \times 1 = 2$

कर्मणैव हि संसिद्धिमास्थिता जनकादयः।

लोकसंग्रहमेवापि संपश्यन्कर्तुमर्हसि।।

प्रश्नौ :-

(क) जनकादयः केनैव संसिद्धिमास्थिताः ?

(ख) 'संपश्यन्' इत्यस्मिन् पदे कः धातुः ?

13. रेखांकितपदम् आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - 2 × 1 = 2

(क) दिदेश <u>कौत्साय</u> समस्तमेव।

(ख) तावदकस्मादुत्थितो महान् <u>झञ्झावातः</u>।

खण्डः – 'छ'

(लघूत्तरात्मकप्रश्नाः)

14. मञ्जूषागतं पदम् आधृत्य वाक्यं पूरयत - 4 × 1 = 4

(i) रामः .... सह वनमगच्छत्। (सीताम्/सीतया)

(ii) .... नमः। (गुरुम्/गुरुभ्यः)

(iii) सः .... खञ्जः। (पादेन/पादात्)

(iv) .... परितः वृक्षाः सन्ति। (विद्यालयम्/विद्यालयस्य)

खण्डः – 'ज'

(बहुविकल्पीयप्रश्नाः)

15. प्रदत्तविकल्पेषु ***शुद्धम्*** उत्तरं चीयताम् - 12 × 1 = 12

(क) 'हिंसावृत्तिः' इत्यत्र विग्रहः अस्ति -

(i) हिंसाः वृत्तिः (ii) हिंसायाः वृत्तिः

(iii) हिंसां वृत्तिः (iv) हिंसात् वृत्तिः

(ख) 'शान्तिश्च सुखं च' इत्यत्र समस्तपदं भवति -

(i) शान्तिसुखम् (ii) शान्तिसुखे

(iii) शान्तिसुखानि (iv) शान्तिसुखः

(ग) 'महान्धकारः' इत्यत्र समासः अस्ति –

(i) कर्मधारयः (ii) द्वन्द्वः

(iii) द्विगुः (iv) बहुव्रीहिः

(घ) 'अनार्या' इत्यस्य विग्रहः अस्ति –

(i) न आर्यः (ii) अनार्या या

(iii) न आर्या (iv) अनार्यः या

(ङ) 'स्वल्पम्' इत्यस्य सन्धिच्छेदः अस्ति –

(i) स्व + अल्पम् (ii) सु + अल्पम्

(iii) स् + वल्पम् (iv) सू + अल्पम्

(च) 'कः + अपि' इत्यस्य सन्धिपदं भवति –

(i) कोऽपि (ii) कोपि

(iii) किमपि (iv) कपि

(छ) 'तत् + धावतः' इत्यस्य सन्धिपदं भवति –

(i) तत्धावतः (ii) तध्दावतः

(iii) तद्धावतः (iv) तद्वावतः

(ज) 'हिंसावृत्तिस्तु' इत्यस्य सन्धिच्छेदः किम् ?

(i) हिंसावृत्तिम् + तु (ii) हिंसावृत्तिः + तु

(iii) हिंसावृत्तिं + तु (iv) हिसांवृत्तिः + अस्तु

(झ) 'वि + कृ + ल्यप्' संयोगेन रूपम् -

(i) विकित्य (ii) विकृत्वा

(iii) विकृय (iv) विकृत्य

(ञ) 'कुर्वाणः' इत्यस्य प्रकृतिप्रत्ययौ स्तः -

(i) कुर् + आणः (ii) कुर् + वाणः

(iii) कृ + आणः (iv) कृ + शानच्

(ट) 'सिद्धम्' इत्यत्र प्रकृतिप्रत्ययौ स्तः -

(i) सिद् + क्त (ii) सिध् + क्तवतु

(iii) सिध् + क्तिन् (iv) सिध् + क्त

(ठ) 'उप + दिश् + तव्यत्' इत्यस्य सिद्धपदम् अस्ति -

(i) उपदेष्टव्यम् (ii) उपदेशनीयम्

(iii) उपदिष्टव्यम् (iv) उपदिष्टम्